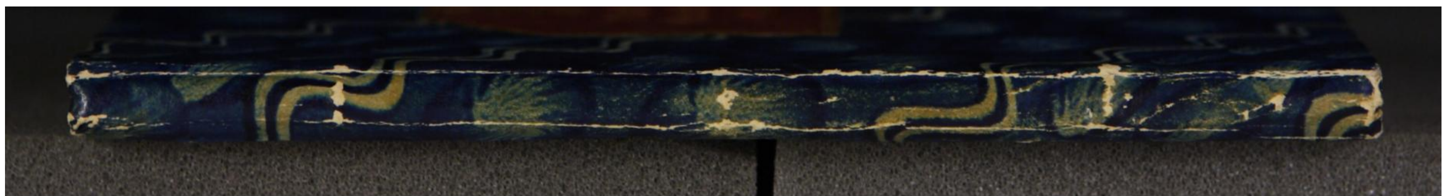
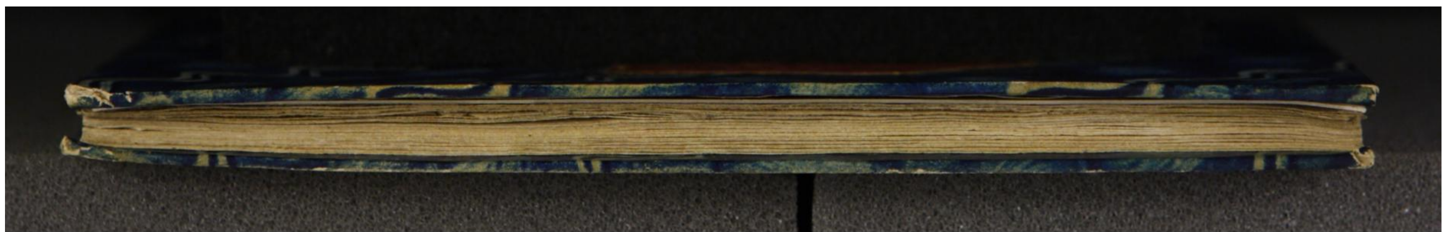

Enfoldig
Bedebog.
1541.

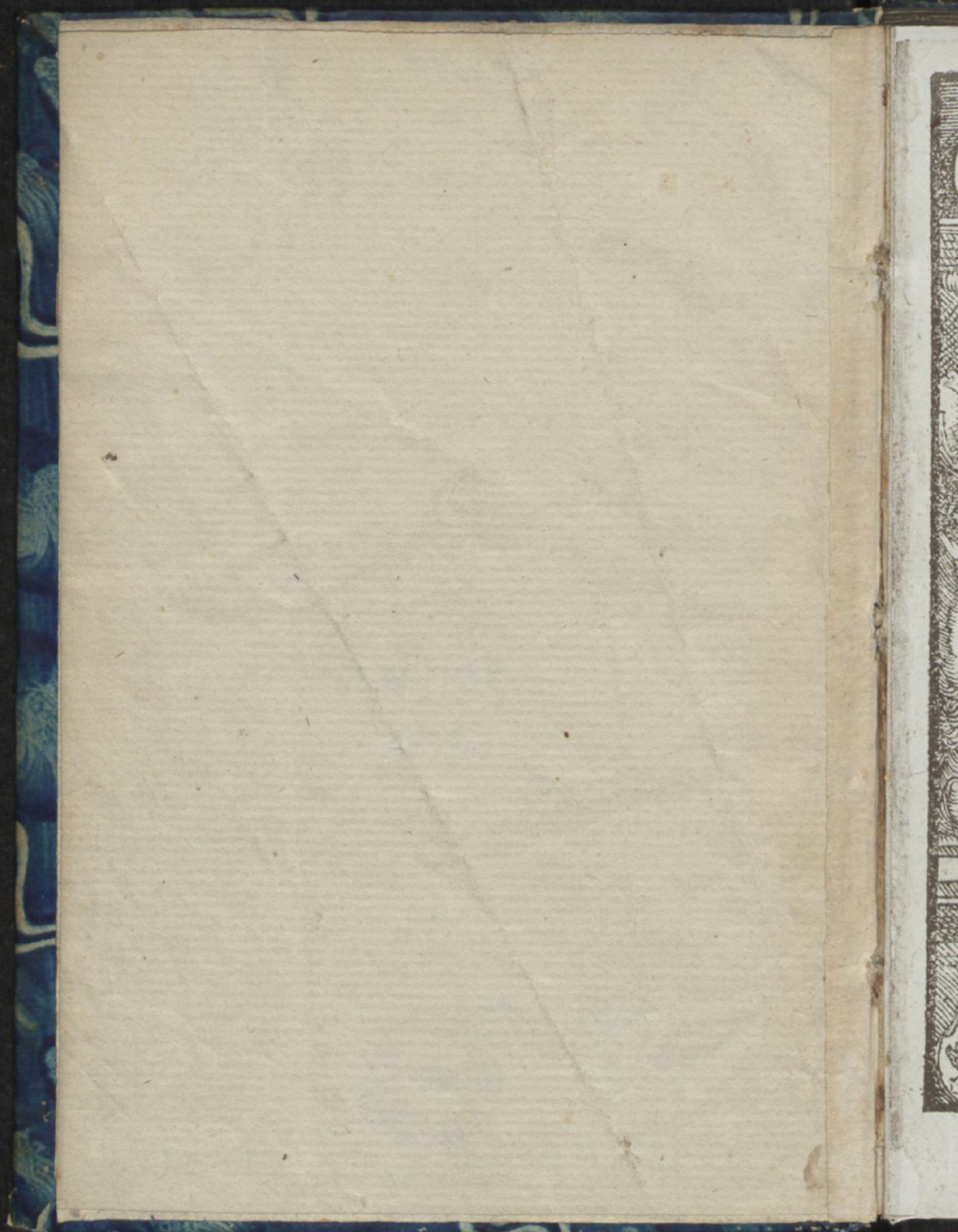

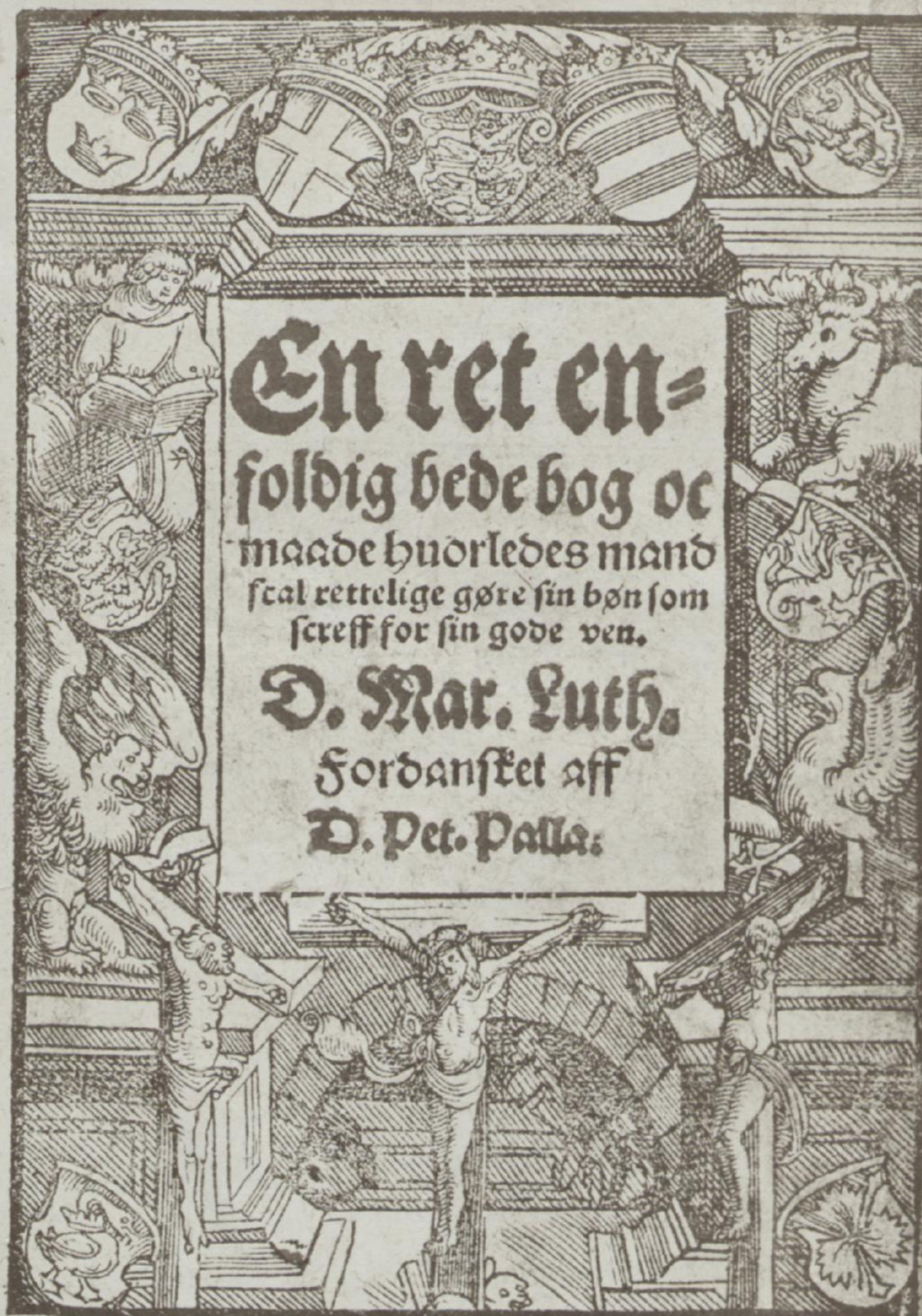

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

En ret en=foldig bede bog oc maade huorledes mand ſcal rettelige gøre ſin bøn ſom ſcreff for ſin gode ven.

D. Mar. Luth.

Fordanſket aff

D. Pet. Palla.

Christianus Dei Gratia Danię Noruę
gię Slauorum Gottorumq; Rex Sles-
uicensis holsatię Stormarię et Ditmarsię
dux. In Oldēburg et Delmēhorst Comes

Enfoldig Bedebog. 1541.

Erlig oc velbyr-dig quinde Magdalene Mi-chels/som vor Burgemesters hustru i Ottense/ oc hendes kiere søn Knud Michelsen/ønsker ieg Peder palla-dius Doct. naade ock fred aff Gud fader ved Jhesum Christum.

KJere venner/sender ieg eder/denne lille bedebog/som ieg haffuer vdsæt aff tyske oc latine paa Danske/ for en føyge skenck oc gaffue/til en tacknemeligheds bekendelse/ for edre mangfoldelige velgerninger/som ÿ meg altid bewÿst haffue/dog besynderlige vden lands/ ÿ det/ at ÿ lode bekoste Mine studia oc lærdom /vti bogelige konster/ oc vti den hellige scrifft/ Gud till loff oc ære/oc den hellige Kircke till opbyg-

 gelse/

gelſe/ hvilcket ieg vill/ oc trolige for-
arbeyde paa/ met Guds hielp/ ind-
till min døde dag/ at eders vmage oc
bekoſtning/ icke ſkall være giort for-
geffues.

I finde her vti denne bog/ en
ret Chriſtelig/ øffuelſe/ effter den hel-
lige ſcrifftes lyelſe/ huorledes huert
Chriſtet menneſke/ bør at handle met
Gud/ i ſin daglige bøn/ om ſynder-
nes bekendelſe/ Chriſti velgerninger/
ſyndernes forladelſe/ oc om alt det/
ſom oſſ er behoff at bede vti Jeſu
naffn/ aff Gud vor hemelſke fader/
effter hans egen befalning oc løffte/
vti en ret tro/ till vor ſielſſ ſaligheds.
Bedendes eder der fore kærlige/ o
gerne/ at i tage dette mit føyge arbey
de till tacke/ tagendes løen aff Gud/
formedelſt Jeſum Chriſtum vor
Herre/ hannom edder oc alle
Chriſtne befalendes/ till euig
tid Amen/ Screffuet vti
Kiøbmenhaffn S.
Morthens dag/
Aar etc.
M. D. XL.

En enfoldig vnderuisning
huorledes mand scal gøre sin bøn som D. Marti. Luth. screff for sin gode ven.

Kiere ven/effterdi/at i haffue tit oc offte formanet meg/ da will ieg dele met eder/det som ieg hafuer/oc ieg vill kortelige giffue eder till kende/ huorlunde ieg holler meg met mine bøner/ Gud gifue eder/ oc huert mēneske naade till/at forbedre denne min vnder wijsning AMEN.

Et første ieg fornemer / at ieg formedelst fremed handell eller tancker/ er vorden kolder/oc vtidig till at bede (som at legomet oc dieffuelen ere da altid redebone till at forhindre vore bøner) Da tager ieg min Psaltere / oc løber ind i mit kamer/eller (der som tidsens leygelighed giffuer seg saa) hen

 i kircken

i kircken till den Christne forsamling/ der beginder ieg de thi Guds bwd/ oc Troen/ oc der som tidẽ recker till/ naager merckelige Christi/eller S. pouels sprock/ eller naager Psalmer/ denom læser ieg mũdelige ved meg selff / ord fra ord som børn plege at gøre.

Det er oc/ein mectig goder sedvane/ oc bør aldri at foractes/ men holles ved mact vti alle maade/ at en Christen bøn/ scal om morgenen være den første/oc om afftenen den siste gerning/ som et Christet menneske skal tage seg fore.

Oc scall huert menneske flitelige tage seg vare/ for desse falske oc bedrægelige tancker / som saa sige/ tøffue/ tøffue end lit/ hen om en time vil ieg bede/ ieg maa end først gøre det eller det/ ieg kand icke saa snart kome till at bede/ Fordi/ at met saadane tancker drages mand der fra/ oc kand icke kome till at bede/ for andre sisler oc arbeÿde/ som tilfalle om dagen/ saa at den ganske dag gaar hen/ oc mand komer icke en gong ihu at bede.

Det

Det kand vell ske/at saadane gerninger / kome oss støndim fore/ som saa gode kunde være/ eller ia bedre end en Christen bøn/ besinderlige/ naar som der er nød paa ferde/ at saadane gerninger maae haffue fremgong/oc gøres/som oc dette sprok lyder/ der mand tillægger Sancto Jeronimo/ At alle Christne menneskes gerninger/ere bøner/ Oc et andet sprock/Quo som trolige arbeyder /hand beder tøssner/huilcke sprock/ der ere icke sagde i anden mening/ end at naar som et Christet menneske varer paa sit embede oc arbeyder trolige/da frycter oc ærer hand Gud/oc tencker paa hans bud/ saa at hand vill inge gøre vret/ icke stiæle/ ingen bedrage/ met falsck oc swig/ ingen gøre skade etc. Desse tancker som opspringe aff en ret Guds fryct oc tro/

Piorum opera orationes esse.

Qui fideliter laborat bis orat

kand visselige det saa gøre/ at alle hans gerninger/ere en ret Christen bøn/ oc der till et offer/ Gud till loff oc tieneste.

Tuert emod/er oc det sanden/at alle de gerninger/som et vantroet eller vgudfryctegt menneske gør/ere intet andet end bespaatelse/ formaledidel-delse/oc synd/ oc at den som vtrolige arbeyder/oc fuldkomer icke sit embe-de i Guds fryct/ oc i en ret tro/hand bespatter oc formaledider Gud dø-belt/ Fordi at et vgudfryctegt hierte haffuer vgudfrøctige tancker / saa at saadant et menneske/ vti sit arbeyde/ tencker huorlunde hand kand foracte Gud/oc offuertræde hans bud/huor lunde hand kand gøre sin neste vret/ stæle/oc handle vtrolige.

Huad ere desse tancker andet/ end en ret foractelse/spaat oc formale-dielse/mod Gud oc mennesken/oc der fore bliffuer hans arbeyde/ twæffolt formaledielse/ oc hand der met for-bander seg selff/ Oc saadane menne-ske/bliffue enige staadere oc stackarle.

Om

Om denne idelige bøn/ſom ſkeer vti et Chriſtet menneſkes arbeyde/taler Chriſtus Luc. xj. der ſom hand binder/at mand ſcal bede vden affladelſe/ fornare ſeg fra ſynd oc vret/ huilcket ſom kand icke ſke/ der ſom mand frycter icke Gud/ oc heller beuorer hans bwd/ſom den førſte Pſalme ſiger/Saligt er det menneſke/ſom dag oc nat betracter/oc tencker paa Guds bwd.

Men dog ſcal mand ſee vell till/ at vij icke vennes fra den rette bøn/eller optencke de gerninger/ſom oſſ tøckes at være nøttelige / end dog at de ere icke nøttelige i ſeg ſelff/ huor aff at vij bliffue da paa det ſiſte lade/ oc fortraadne till at bede/Fordi at Dieffuelen er icke full oc lader/omkring oſſ/ at arbeyde paa vort verſte/ Der till er vort eget legome/for ſaare leffuendes oc kaaet/at ſtaa aandē emod/ ſom gerne vilde bede oc tiene Gud.

Men nu wille vij kome/ till det igen/ſom vij ſiuppe tilforn/Naar hiertet er nu varmtgiort formedelſt ſaa=

dan mundelig tale/som er Guds bwd oc Troens opregnelse/da fald paa dine knæ/eller stat met samenlagde hender/ oc sla dine øygen op i hemelen/ oc sijg eller tenck/saa met det snareste.

O Kiere Here Gud hemelske Fader/ieg er en wuerdig armer synde re/icke verdig till/at opløffte myne øygen/eller hender till deg/oc bede om naaget Men effterdi/at du haffuer budet oc befalet oss at bede/ Oc der till met haffuer du loffuet/at ville høre vor bøn/oc der offuer haffuer du selff lært oss/huorlunde vij skulle bede/ ved din kiere søn Jesum Christum vor Herre.

Saa komer ieg nu til deg /oc vill være deg hørig oc lydig/saadane dine bwd /oc befalninger/oc forlader meg paa dine nadige foriettelser oc tilsigelser/oc beder met alle dine hellige Christne paa iorden/ i vor Herres Jesu Christi naffn/ som hand selff haffuer lært meg.

Vor Fader som est i hemelen etc. ret vd till ende.

Den

Den Første bøn.

Aar som i haffue saa læst/Fader wor till ende/da tager eder et stø cke fore eller flere/om eder saa tyckes/besynderlige/at betencke oc bede/Wille i tage den første bøn fore som er (helliget vorde dit naffn) da maa i saa sige.

Eya min aller kereste hemelske Fader/ ieg beder deg ved din kiere søn Jesũ Christum vor Here / at du wilt dog hellige dit naffn/bade vti oss selff/oc i den ganske werden/ det er/ at du vilt lade dit hellige ord/oc Euangelium/ predickes vd / offer den ganske verdẽ/ Sla ned oc læg øde/ i grund de gruelige Affguderij / seckter / oc ketterij/ som baade Tørcken oc Paffuen/ met alle falske Apostele/ vildfarende aander oc Suermere indført haffue/ blãt dit folck/oc saa falskelige føre/oc skendelige miß bruge dit hellige naffn/ dem selff/oc andre/som de bedrãge till en gruelig

en gruelig formaledielse/oc fordømel se/ De sige oc rose der aff/at det er dit ord/oc kirckenes bwd ock befalning/ oc det er dog ick andet /end Dieffuelsens løgen oc bedregerij/met huilcket de haffue saa iemerlige forført monge arme siele/ i den ganske werden/ oc der till met/dræbe de/ ock myrde monge/ oc vdstyrte vskyldigt blodt/ oc forfølge alle gode Christne meneske/ oc de mene seg/at gøre deg /en mectig Guds tieneste der met.

Kiere Herre Gud see her till/omuent oc bortuent/ omuent denom som sculle end nu bliffue omuende/at de met oss/oc vij met denom/kunde hellige oc prise dit naffn/baade met en retter oc rener lærdom/ oc met et got helligt leffnet/Men bortuēt denom/ som icke ville lade seg omuende/ saa at de kunde lade aff at misbruge/skende/oc vanære dit hellige naffn/oc at de motte aff lade/at forføre det arme folck/ AMEN.

Den anden Bøn.

Tilkome

Tilkome oſſ dit rige.

Er maa i ſaa ſige/See
kiere Vere Gud hemel
ſke Fader / huorlunde
icke alene verdens wijſ
dõ / oc meneſkens for
nufft / ſetter ſeg op
mod deg / oc beſpaatter dit hellige
naffn / oc giffuer løgen oc Dieffuelen
din ære/men oc ſaa ſetter mod deg/all
krafft oc mact/ velde oc rigdom/ ſom
du haffuer giffuet menneſken/till at tie
ne deg met / oc till at ſtyre/oc regere
denne verdens rige/ oc regemente met/
Alle deſſe ting/vanbruge dine fiender
mod deg oc dit rige/ oc arbeyde der
paa /at de kunde det ødelegge oc for=
derffue / De ere megtige/ſtore /man=
ge/ tycke/fede/fulde/oc trerſke till at
plage/forhindre/oc forſtyre den lille
haab/ ſom er i dit rige / oc er ſiug oc
ſkrøbelig/foractet oc forminſket/den
wille de ingelunde lide paa iorden / oc
mene dog ligeuell at de gøre Gud/ en
ſtor tieneſte der met.

Kiere

Kiere Herre Gud hemelske Fa=
der/omuent oc affuent/Omuent denō
som skulle end nu være børn/ oc lemer
i dit rige/at de met oss/oc vij met de=
nom/ motte tiene deg i dit rige/ met
en ret tro/oc sand kerlighed/oc at vij
motte kome aff dette dit begynte rige/
till det ewige rige/Men affuēt fra oss/
denom som icke ville afflade/met all
deres kraft oc mact/at forfølge oc for
styre dit rige/ at de motte bliffue om=
kaste/oc hoffnedkuldes omstørte/oc
faa baade skam oc skendzel/saa at de
kunde nødes till at afflade/ oc icke
lenger forfølge deg oc dit rige Amen.

Den tredie Bøn.

Vorde din vilie saa paa iorden som hand er i hemelen.

Her maa i saa bede.

Eya

EYa kiere Herre Gud Fader du veest vell/at naar verden kand icke gøre dit naffns ære till intet/ oc eÿ aldeles forlægge dit Rige/saa gaar hun dog om/dag oc nat/met onde tøcke oc stø=cke/ met falsk oc suig / bruger atskil=lig argelist oc finantzer/trøster oc styr ker seg/ truer oc traatzer / oc radslar mod dit naffn / ord / rige oc børn/ huorledes at hun kand forderffue oc ødelægge denom/Der fore kiere her=re Gud Fader /omuent oc affuent/ Omuent denom/som skulle end nu faa din vilie at vide/at de met oss/oc vÿ met denom/ motte være din vilie hørsome oc lydige/oc der offuer ger=ne lide taalmodelige oc gladleige alt ont/ pine oc genuordighed/ oc her vti kende/prøffue oc forfare/din naa delige miskundelige oc fuldkomne vi=lie/Men affuent fra oss/denom/som icke ville afflade/at gøre skade met de=res buller/had/trusell/oc onde vilie/ Gør det saa/at alle deres raad/anslaw oc finantzer/kunde blffue till intet/ oc

till

till beskemelse/saa at alt det onde kand vdgaa offuer denom selff/ som den siuffuende Psalme sunger Amen.

Den fierde Bøn.

Giff oss i dag vort daglige brod.

DEnne part maa i saa betencke oc sige/ Kiere herre Gud hemelske Fader/ giff oss/ oc saa din benedidelse/ oc alt det som wij haffue behoff/ till dette timelige oc forgengelige leffnet/ giff oss nadelige goder fred/ oc beware oss fra krig oc vfred/ Giff Keyseren oc alle Konger/ Førster oc herrer/ gode oc salige raad/ at de kunde holle deres landt oc rige/ i goder fred/ ved low oc ret/ Giff besynderlige/ vor kiere Herre oc konge (vid hues beskyttelse oc beskermelse du vilt beuare oss) lycke oc raad/ mod sine viender/ giff han õ visdõ oc forstãd/ till at styre oc regere sit

ſit land/ oc rige/ i fred oc lyckſalighed/ oc beſkerme hanom fra alt ont/ fra falſke tunger / oc fra vtro vnderdane Giff alle vnderdane nade / till at tiene trolige/oc att være hørſome oc lydige/huer i ſit embede/ſom de ere kalle de till/ Giff huer ſtatt/borgere oc bynder nade/at de kunde wære frome/ oc beuiſe huer andre troſkaff oc kerlighed / Giff oſſ timelig værlig oc iordens fruct oc grøde/ Jeg befaler deg huſſ oc gaard/ huſtru oc børn / oc hielp meg /at ieg kand vell regere denom/oc at føde oc optøcte denō/ met en Chriſtelig oc retferdig næring oc biæring/ Driff bort fra oſſ Dieffuelen/ oc alle onde Engle/ſom ville gøre oſſ her vti ſkade oc forhindring Amē.

Den femte Bøn.

Forlad oſſ vor ſkyld ſom vij forlade vaare ſkyldere.

Er maa i sige/ Kiere Herre Gud miskundelige fader gack icke met oss for dom/ Fordi/ at for deg er intet leffuendes meneske retferdigt/ Eya regne oss oc icke till synde/ at vij ere deg saa vtagnemelige/ for alle dine vsigelige velgerninger / aandelige oc legomlige / oc at vij dagelige tid oc offte falle oc synde mere end vij selff vide eller mercke kunde/ som den xviij Psalme giffuer till kende/ Ansee du ick huor frome eller onde vij ere/ men ansee din grundeløse barmhertighed vti Christo din kiere søn vor skenck oc gaffue/ forlad oc alle vaare fiender/ oc alle denom som gøre oss skade oc vret/ lige som vij forlade denom aff vort hierte/ fordi at de gøre seg selff der met den største skade/ at de fortørne deg/ i det/ at de forlægge oss/ Oc vij ere intet behulpne met deres forderuelse/ Men vij vilde meget heller see denom salige met oss Amen.

Her skal huer rådsage sit hierte oc sind oc der som hand fornømer seg at icke

kunde

kunde lettelige forlade ſyn neſte hans brůſt/da ſkall hand oc ſaa bede Gud der om/at han kand forlade/ Men ſaadant ſkall mand forkynde aff pre=dicke ſtolen.

Den ſiette Bøn.

Leed oſſ icke i freſtelſe.

Her maa i ſaa bede.

O Kiere Gud hemelſke Fader/ holt oſſ vogne vackre redebone oc flitige vti dit ord oc tieneſte/ſaa at vij icke ſkulle vorde fortrødne oc lade/ lige ſom oſſ fatte=des nu intet/ paa det at den grume dieffuel ick ſkal forraſke oc offuerfalle oſſ/oc bortage fra oſſ igen/Dit helli=ge ord oc rene lerdom/ eller begynde twedract oc ketterij blant oſſ/ eller fø=re oſſ anderleds i ſynd oc ſkam/ aan=delige eller legomlige/Men giff oſſ formedelſt din aand/ vijſdom oc krafft/ at vij kunde gøre hanom veldelige modſtand/fordriffue oc offueruinde/ oc ſaa beholde ſeyer offer hanom ved vor Herre Jheſum Chriſtum Amen.

Den siuffuende Bøn.

Men frels oss fra ont.

Der maa i saa sige.

Kiere Vere Gud Fa=
der/Dette arme ælen=
dige leffnet er saa fult
met iemer oc vlycke/
met sorge oc farlighed/
met vtroskaff oc ond=
skaff (som S. Pouel siger/ Da=
gene ere onde) at vij motte rettelige
trettes oc vorde kede aff dette liff oc be
gære døden/Men du kiere Fader ken=
der vor skrøbelighed/ der fore/ hielp
oss/ at fare frij gennem saa mangfol=
dige vedermod oc ondskaff/ oc naar
som tiden komer/ da giff oss en naa=
dig stund/oc en salig affgong/Fra den=
ne iemerlige dall/at vij icke vorde for=
færede for døden/oc ey falle vti miss=
haaff/men at vij kunde met en faster
tro/befale vor siell/vti dine hender A=
MEN.

Merck

AMEN.

Merck her vell/ at du skalt staa fast oc trygelige paa dette ord/Amen/ oc icke twile naar som du beder/at Gud ia vill høre deg naadelige/ oc sige Ja til din bøn/ Oc betenck ia/ at du icke sider eller staar der alene paa dine knæ/men den ganske Christenhed/ oc alle frome Christne hoss deg/oc du blant denom/ met en ensindig oc endrechtig bøn/ huilcken Gud icke vill foracte/ Oc gack icke fra same bøn/ før end du haffuer saa saugt eller tencth/ Nu vell an/ Dēne bøn er bønhört hoss Gud det veed ieg visselige/ oc i ret sandhet/ det bemercker dette ord/AMEN.

Der skalt du nu mercke/at ieg icke vill haffue/at du skalt være bunden veed desse mine ord/ eller saa læse denom altid ord fra ord/som de staa her screffne/ Fordi/at der bliffue paa det siste en blabren/oc et vnytteligt sladeraff/ der som mand skulde saa vdveyge till lod oc quinthen/ huert ord el

ler bogstaff vti dēne bog/ som ligfolck
plœge at lœse deres Rosenkrantz / oc
som Muncke oc messeprester giorde
seg daglige tider oc bøner/ Men der
fore setter ieg desse ord vor meg / at
ieg kand opuecke mit hierte till at
bede/oc offuerueye huad for tancker
der skal indfalle naar som vij bede Fa=
der vor Men naar vort hiert er ret op=
tent/ varmt oc lystigt til at bede / da
kunde vij vell met andre oc mindre ord
vdrede vor bøn for Gud/ fordi at ieg
binder meg icke selff til saadane ord el=
ler bogstaffue/ men ieg taler vti dag
saa/oc vti morgen saa/effter som ieg
er varm oc lystig till at bede/dog bliff=
uer ieg alligeuel det meste ieg kand ved
same tācker oc sind/det skeer vel tid oc
ofte/at ieg vti et stycke eller en bøn kant
faa saa rige tancker vti mit sind/at ieg
lader de andre sex støcker staa til bage/
oc spacerer hen vti same tancker/som
vti en altsomløsteligst marck/Oc naar
som der komer saadane rige/ kostelige
gode tancker / vti hiertet / da skall
mand lade de andre bøner fare. oc giff
ue

ne desse tancker rwum i hiertet/ oc tie stille/oc ingelunde vorhindre denom Fordi at den Hellige Aãd/ predicker der da selff/oc et ord aff hãs predickẽ er meget bedre/ end vore tusinde bøner/Oc ieg haffuer offte mere lært/ vti saadan en bøn/ end ieg kunde ellers lært/ aff stor læsning oc skriffuelse.

Der fore/ligger der mest macth paa/at hiertet kand vorde ledigt / oc lystigt till at bede/som oc Eccelsi. figer/Bered dit herte/før end du beder paa det/at du icke skalt freste Gud/ Huad er det andet / end freste Gud/ naar som munden bladderer/oc hierter er der longt fra/som en prest vti paffuedømet/ plegde saa at bede/Deus in adiutorium meum intende/ dreng haffuer du lat for vognen/ Domine ad adiuuãdum me festina/ pige gack/ oc malcke køerne/ Gloria patri et filio et spiritui sancto/ Løff dreng/ det fenden tager deg/huordane bøner/ ieg haffer mange hørt/ oc forfaret vti paffuedømet / Oc alle de

 presters

presters bøner / haffue fulner været saadane / De bespaatte ekon Gud / der met / saa at / det vore meget bedre / at de daablede vti den sted / der som de icke kunde / eller vilde gøre naaget / som bedre vore giort / Fordi at ieg haffuer selff / deß vær / læst / oc bedet / monge saadane horas Canicas / saa at Psalmen / eller bønen vor vde / før end ieg viste / om ieg skulde end nu først begynde / eller om ieg haffde lest hende halffdelen.

Oc endog / at de siget icke alle / saa vd met munden / som denne forneffnde prest / oc icke kaste systerne / oc bønerne saa bland huerandre tilsamen / saa gøre de det dog / saa vti hiertet / met tanckern / som mand pleger at sige / de blande huit / bland soert / oc menge søt / oc swrt tilsamen / saa at naar bønen er vde / da vide de icke / hwad de haffue giort / eller hworlunde / de ere komne till ende der met / De begynde Laudate / oc strax er deres hw oc sind / hundrede mile der fra / til andre forfengelige / oc forgengelige verdens

ge verdens

ge verdens syssler/ oc handell/ saa at
ieg holler det visselige der fore/ at der
skulde icke kunde kome/ naaget læcker
ligere/oc vndereigere/ kaagelspil/ for
naagen/end der som hand kunde see
de tãcker/som et kaalt/ wachtesompt
hierte/haffuer vti syn bøn/ Mē nu seer
ieg/Gud være loffuet/at det er icke ret
telige bedet/ naar som mãd forgæder
det sõ hãd haffuer saugt Fordi/at vti
en retter bøn betencker mand/ oc ihu-
komer/alle ord oc tãcker/fra begyndel
sen aff bønē/indtill endē/Lige som en
goder/flitig badskerre/ maa tage gãske
grandgiffelige vare/met sine tancker/
sind/oc øygen paa ragkniffuē/oc haa
ret/ oc icke forgæde/ hwor paa law/
hand rager/eller skær till/ Men der
som hand vill/ baade stan oc sladre/
oc tencke paa andet/ da skulde hand/
vell flecke munden op til øret/eller sna-
ppe næsen aff/ eller skære struben vd/
paa den som hand skulde rage/ saa er
der ille raget/saa ad hand motte langt
heller ladet været sin ragen/Saa will
hwer ting/som vell skall gøres/ haff-

 ue et

ne et ganske meneske/met alle sine fem
sind/ oc met alle sine lemer/Fordi/at
mãd pleger at sige/Pluribus intentus
minor est ad singula sensus/ Huo sõ
meget oc mangehaande betencker/
Hand tencker intet Item pectora no=
stra duas non admittentia curas/
Hwo som vill lægge mange iern/vti
ilden/paa en tid/hand brender some
aff denõ/oc arbeÿder intet got/ som
kand være naagẽ loff vert/Hwor me
get mere/vill en Christen bøn/haffue
et menneskes gantske hierte alene/om
det skal ellers være en goder oc duelig
bøn for Gud/Det er kortelige saugt/
om fader vor/eller om en andẽ Christẽ
bøn/hworlunde ieg pleger selff at be=
de/Fordi/at ieg dier end nu/paa den=
ne dag/som et spæt barn/ aff Fader
vor/ieg dricker oc æder/der aff som
et gamelt menneske/ oc ieg kand icke
bliffue metter aff hende/ Oc er Fa=
der vor/meg meget sødere/ oc tackne
meligere end Psalmer(huilcke ieg dog
ganske storlige elsker oc holler for de
allerbeste bøner) ere/ Sandelige det
finder/

finder oc beuiser seg vel / at den rette øffuerste oc yperste mestere / oc konstermand / haffuer giort oc lert oss Fader vor / Oc det er stort iemer met oss / at saadan en bøn / som er giort aff saa mechtig en mestere / skal saa skendelige vden all paaachtelse murres oc blaffres / vti huermands mund / alle wegne i verden / Der ere vell mange / som om aaret bede / nogle tusinde Pater noster / Oc der som de / kunde end saa bede i tusinde aar / saa finge de dog aldri at smage rettelige en bog staff eller tødel der aff / icke vore det heller rettelige bedet / Summa / Pater noster (lige som oc Guds eget naffn oc ord) er / den alle største martyr som mest pines oc plages paa iorden / Fordi / at hwermand plager oc misbruger Pater noster / Men gantske faa finder mand / som bruge denne bøn rettelige / eller trøste seg der met / saa at hiertet kand faa der aff en ret glæde oc hwsualelse.

Men

Men naar som ieg haffuer tid/ oc stunder till at bede/ saa tager ieg først/ de thi Guds bwd fore/ før ieg beder Pater noster/oc optenckeer/ eller frem siger/et bwd effter det andet/ at ieg kand der met/ vorde ganske ledig oc beskicket till at bede/saa meget som mueligt er/ Oc ieg gør meg/aff hwert bwd/ ein deylig skøn firefolt snoder krantz/ vti saa maade/som her effter-følger/ Jeg setter meg hwert bwd fore/ Først som en lerdō oc et bwd/som det er oc i seg selff / oc tencker/huad Gud i same bwd/ aluorlige biuder/ oc befaler meg at gøre/ Der nest gør ieg/en tacksigelse der aff/ for det tre-die/ en bekendelse/ eller skrifftemaal (som mand kaller) for det fierde/ en bøn/besynderlige/som her effterfølger eller met andre lige saadane tancker el-ler ord.

Jeg er Herren din Gud som vdledde deg aff den Aegÿpteske treldom.

Det

Det første Bwd.

Du skalt icke haffue freme/ de Guder for meg.

HEr tencker ieg først/ huad Gud vill haffue/ at ieg skall gøre/ oc huad hand lærer meg/ i dette bwd/ som er/ at ieg skal met mit ganske hierte/ hw oc sind/ sette all min tro/ oc haab till hanom alene/ vti alle mine sager/ vti all min nød/ oc trang/ oc tro stadelige/ at hand vill visselige oc alluorlige være min Gudt/ som hand haffuer tilsagt meg/ oc der fore skall ieg oc holle hanom/ om ieg icke vill forlise oc forkaste/ den euige salighed/ oc at mit hierte/ skal icke bygge/ eller sette tro till naaget andet/ være sick enten /rigdom/ gotz/ penninge/ heder/ ære/ vijsdon vold/ macth/ hellighed/ eller till naaget creature.

Der nest/ tacker ieg Gud/ for sin grundløsse

grundløſe barmhertighed / at hand haffuer ſaa bewyſt ſit faderlige hierte mod meg arme fortapte / oc fordømpte menneſke / oc ſteig her ned till meg veluillige / vbøden / vkaldet / oc foruden all min fortieneſte oc verſkyld / oc tilbød ſeg ſelff / at hand vil være min Gud / aname meg / vnder ſin beſkyttelſe oc beſkermelſe / ſaa at ieg maa friet forlade meg paa hanom / vti all min nød / Fordi / at hand vill ſtaa met meg / beware / trøſte / oc hielpe meg / Oc der ſom hand haffde icke ſaa obenbarlige beuieſt ſeg / met ſit ord mod oſſ / oc ſaa menneſkelige talet met oſſ / at hand vilde være vor Gud / da haffde vij arme blinde menneſke / end nu ſom tilforn / motte ſøge effter andre fremede Guder / Hwo kand ful tacke hanom der fore till euig tid?

For det tredie / ſcriffter ieg oc bekender / mine ſtore mangfoldelige ſynder oc vtagnemelighed / at ieg haffuer / alle mine dage / ſaa ſkendelige / oc ſkamelige forachtet ſaadan en ſkøn / mechtig lærdom oc gaffue / oc

ſaa

ſaa gruſelige fortørnet Gud / met mit vſigelige affguderij / det fortryder meg / aff hw oc hierte / oc ſaa beder ieg om miſkundhed oc nade.

For det fierde / beder ieg oc ſiger / Eÿa min kiere Gud / oc Herre / hielp meg formedelſt dÿn naade / at ieg maa daglige lære io mere oc mere / oc forſtaa dette dit bwd / oc met mit ganſke hierte der effter gøre oc leffue / Beuare ia mit hierte / at ieg icke mere ſaa forglemer dette bwd / eller vorder vtagnemelig / oc ſøger om hielp / trøſt oc raad / hoſſ andre Guder / enten paa iorden / eller i naaget creature / men at ieg / kan bliffue ſtadelige / met en re=ner tro / hoſſ deg min eniſte Gud / till enden Amen kiere Here Gud Fader / Amen.

Der effter (om meg luſter) oc tiden recker till / oc om mit hierte er opuact oc optent till at bede / da ta=ger ieg meg det andet bwd fore / oc ſnoer det ocſaa vti en firefolt krantz / Som her efterfølger /

Det

Det andet Bwd.

Du ſkalt icke miſbruge HERRENS din Guds naffn/

Orſt lærer ieg her / at holle Guds naffn helligt / hederligt/ oc ſkønt/ved ſin rette ære oc verdighed/oc at ieg ſkall ick ſuerie eller bāde om Guds naffn/ eÿ liuge eller være hoffmodig/eÿ ſøge min egen ære oc naffn/ men ydmygelige paakalle / tilbede/ priſe/oc loffue Guds naffn/lade det være min ære oc prÿſſ/ at hand er min Gud/oc ieg er hans arme creature/ oc vuerdigſte tienere.

Der neſt/tacker ieg hanom/for ſin herlige gaffuer / at hand haffuer obenbaret oc giffuet meg/ ſit hellige naffn/at ieg kand/ roſe meg aff hans naffn/oc lade meg neffne/ Guds tie-

nere/

nere/Creatur etc. At hans naffn er min tilfluct / som et fast oc sterckt slaat (som Salomon siger) till huilcket det retferdige menneske flyr/oc vorder beskermet.

For det tredie/scriffter ieg oc bekender/mine skendelige sware synder/ som ieg alle mine dage haffuer giort/ mod dette bwd/icke alsomeneste i det/ at ieg haffuer forsømet oc forglempt/ at paakalle/ rose/prise/oc ære hans hellige naffn/men oc saa/at ieg haffuer været vtagnemelig/for saadan en mechtig gaffue/ oc haffuer misbruget/ till allehaande skendsel oc synd/ met swerien oc banden/løgen/ oc bedrægerij/det gør meg ont/ oc ieg beder om naade oc forladelse.

For det fierde/ beder ieg/ om hielp oc trøst/at ieg vti fremtiden (nu her effter) motte vell lære dette bwd/ oc at hand vill beuare meg / fra saadan skendelig vtagnemelighed / misbrug oc synd/ mod hans hellige naffn/men at ieg kand findes tacknemelighed/oc i hans naffns rette frøct oc ære.

Oc her formaner ieg deg / lige som ieg giorde tilforn i Pater noster/ at der som dē helligaand komer blant saadane tancker/ oc begynder at predicke i dit hierte/andre høyge oc mechtige rige tancker/ Da giør hanom dē ære/lad desse forskreffue tancker fare/ oc vær stille/oc hør till huad hand siger/ der bedre kand end enten ieg eller du/oc merck oc skriff det vell som hand predicker/ saa faar du vnderlige ting at vide (som Dauid siger) vti Guds low oc bwd.

Det tredie bwd.

Du skalt hillige din Søndag.

Er lærer ieg føst/ at Sabbath dag/ oc andre hellige dage/ ere icke der fore skickede oc indsætte/at vij skulle gaa orkeløse oc intet

gøre/

gøre/ eller oc at vij skulle slemme oc
demme/ oc følge legomens løst oc
begæring effter / men paa det at
vij skulle hellige denom / Dog skul-
le vij det mercke / at wij kunde icke
hellige denom formedelst vore ger-
ninger/ Fordi / at vore gernin-
ger ere icke hellige / formedelst
Guds ord / som er alene gantske
reent oc helligt / oc helliger alle de
ting / som der omgaaß met/ være
seg enten / tid/ stæd /persone/ ger-
ning/ huile / et cet. Fordi at vo-
re gerninger vorde hellige giorde
formedelst Gods ord / som Sanc-
te Pouel scriffuer j. Timoth. iiij.
at oc saa alle Creature vorde helli-
lige formedelst Guds ord / oc en
Christen bøn / Der fore lærer ieg
her aff / at ieg skal om Sabbath da-
gen/ for alle ting høre Guds ord/
oc betencke det / oc der effter loffue
Gud vti det same ord / oc tacke
hanom for alle sine velgerninger /

C ij oc bede

oc bede for meg / oc vor dẽganske wer den / Hwo som saa holler seg om Sab bath dagen / hand helliger rettelige sa me dag / effter dette bwd / Men hwo som icke saa hyller seg / hand gør vœr re / end de som arbeÿde om Sabbath dagen.

For det andet / tacker ieg God / i dette bwd / for sine store oc mechtige skøne velgerninger / at hand lader pre= dicke / for oss sit hellige ord / oc haff= uer befalet oss / at handle oc trachtere same ord / besynderlige om Sabbath dagen / Huilcken skat intet menneskes hierte / kand fuldkomelige noch be= tencke / Fordi / at hans ord / er det ene= ste liuss / vti dette verdens mørck / oc liffsens ord / trøst / oc all salighed / Oc huor som Guds hellige oc salige ord icke er / der er idel forferdeligt oc gru= seligt mørck / vildfarelse / parthier oc sechte / død / all vløcke / oc dieffuel= sens egen Tirannÿ / som wÿ daglige see for øygene.

For det tredie / scriffter ieg / oc be= kender myne store synder / oc skendeli= ge vtack=

ge vtacknemelighed/at ieg met mit ſle
me/ſkamelige leffnet/ haffuer brøt
ſaa offte Sabbath dagen/ oc ſaa ie-
merlige forachtet hans hellige dyre
ord oc at ieg haffuer vœret ſaa lader/
vløſtig/oc fortrøden till at høre det/
ia/at ieg haffuer icke end en gong hier
telige begeret det/ oc eÿ heller tacket
Gud der fore/Saa haffuer ieg ladet
min kiere Gud predicke forgeffues for
meg/oc offuer giffuet den edele ſkat/
oc traad der paa met mÿne føder/
huilcket han haffer formedelſt ſin
Guddomelige godhed/taget taalmo
delige aff meg/oc icke der fore affla-
det at predicke ſtedſe fremdeles for
meg/oc at raabe till min ſielſſ ſalighed
met al faderlig oc Guddomelig ker-
lighed oc troſkaff/ At ieg ſaa haffuer
handlet mod dette hans bwd/fortry-
der meg ſtorlige/ oc gør meg ret ont
aff mit hierte/Oc ieg paakaller Guds
barmhertighed/oc beder om naade/
oc om mine ſynders forladelſe.

For det fierde/ Beder ieg for meg
oc vor den gantſke verden/at vor kiere

 Fader/

Fader/vil holde oss ved sit hellige ord oc icke tage det fra oss/ for vore synder/ vtagnemelighed/oc ladhed skyld at hand vil beuare oss fra parthier/oc falske lærere/oc sende oss ret tro arbeydere/ vti sit høst/ det er/ tro oc frome Bisper/ sogneprester/ oc predickere/oc at hand vill giffue oss/ alle naade/at vij kunde høre hans ord/ aff deres mund/ lige som aff Guds egen mund/aname oc ære det met all ydmydighed/dertill ocsaa tacke ock loffue hanom aff gantske hierte der fore etc.

Det fierde Bwd.
Du skalt ære dyn fader oc din moder.

Ørst lærer ieg her / at kende min Gud oc skabere/ huor vnderlige hand haffuer skabt meg/met siel oc legome oc giffuer meg/liff/ for medelst mine foreldere/ oc haffuer giffuet

giffuet denom saadant et hierte mod meg/at de vilde gerne tiene meg/ som deres liffs fructh/føde meg til verden forsee meg/beuare meg/optøchte meg met stor flid / sorge/ fare/møye oc arbeyde/oc hãd haffuer beuaret meg/sõ hand haffuer skapt paa liffs oc sielss vegne/ for vsigclige fare oc nød/ ia/ hand haffuer offte hulptet meg/ lige som han skabte meg/ alle timerom paa det ny/ Fordi/at Dieffuelen ligger oss paa halsen/oc gynner oss icke liffuet et øygeblick.

Der nest/ tacker ieg min kiere Gud oc skabere for meg / oc for den gantske verden / at hand vti dette bwd / haffuer stichtet oc foruaret/ menneskelige køns nature/ oc slechte/ till at voxe / øge/ oc formere seg/ det skeer in Oeconomia oc Politia / det er/ vti husholding oc stads regemente/ Fordi / at vden desse twende skickelser eller regementer / kunde werden icke staa et aars tidt / Fordi at huor

ſom icke er/ et verdſligt regemente/ der kand icke være fred/huor ſom icke fred er/der kand icke huſholding være/huor ſom huſholding ick eer/ der kunde ick børn fødes/eller optøchtes oc vti ſaa maade bleffue faders oc moders ſtat/till intet/ Men der fore/ ſtaar dette bwd / holler oc beuarer ved macth/baade huſholding / oc Stads regemente/biuder oc beualer/ børn oc vnderſaatte / hørſomelighed oc lydelſe/ oc vill aluorlige at det ſkall ſke/ oc der ſom det icke ſkeer/ da vil hand ſtraffe det haardelige / oc ingelunde ladet være vſtraffet/ Ellers haffde børn/lenge ſiden/ met deres vlydelſe forderuet/oc ødelagt all huſholding/Deſligeſt haffde oc vnderſaattene/ formedelſt oprør oc forræderij/lenge ſiden ødelagt / oc till intet giort all ſtads regemente/ efftterdi at børnene/ere meget flere end foreldrene/ oc vnderdanene/ flere endt regenterne/Der fare er ſaadan Guds velgerning vſigelig.

For det tredie/ſcriffter ieg oc bekender/

kender/ min sleme vlydelse oc synd/ at ieg mod dette min hellige Guds bwd icke haffuer æret mine foreldere/ ey heller været denom hørig oc lydig/ som meg burde at være / Men offte fortørnet denom / oc giort denom vrede/ anammet deres milde straff met vtaalmodighed/ murret oc knurret mod denom/ forachtet deres tro formaning oc paamindelse/ efterfølt meget mere et løst selskaff/ oc skal cke/ end mine kære foreldere/ endog at Gud fforbander sadane vlydelige børn/ oc lader denom icke lenge leffue/ som vij oc see/ monge omkome skendelige/ oc forfares/ for end de vorde till mend/ Fordi/ at huo som icke vill lyde fader oc moder/ hand skall nødes till/ at lyde bødelen/ eller kome for medelst Guds vrede/ skendelige fra denne werdē/ oc miste deres liff/ Saadant gør meg we i mit hierte / oc ieg beder om naade oc forladelse.

For det fierde/ beder ieg for meg/ oc for den ganske werden/ at Gud

vil vorlene oss naade/oc vdøse rigelige
oc rondelige sin benedidelse / oc vel
segnelse / baade offuer husholding/
oc stads regemente/oc at vij kunde her
effter bliffue frome/holle vore forel=
dere vti ære/ være vore herskaff vn=
derdanige/ modstaa dieffuelen / oc
icke følge hans indskud till vlydelse/
twedracth/ oc forrederij / men hiel=
pe till met gerningen/at der kand hol=
les fred / oc alting kand gaa vell
till/ baade i hwss oc land / Gud
till loff oc ære / oss selff till nytte
oc gaffn / oc at vij kunde kende saa=
dane Guds gaffuer / oc tacke ha=
nom der fore/ Der skall mand ind=
føre en bøn/oc bede for sine forelde=
re/ oc for sit herskaff / at Gud vill
forlæ denom vorstand / oc vijss=
dom / till at regære / oc staa oss
fore met fred oc lycksalighed / oc
beuare denom fra Tirannij/oc grum=
hed / at de motte ære Guds ord /
ingen forfølge eller gøre vræt/For=
di / at vij skulle forhuerffue saada=

ne mech=

ne mechtige store gaffuer aff Gud met vor bøn / som Sancte pouel oss lærer / Ellers er Dieffuelen vort herskaff / oc den øffuerste Abet vti Hoffgaarden / oc gaar ilde till i alle maane.

Fader oc moder skulle ocsaa betencke / at de icke forgæde seg selff / eller deres børn oc tyende / men alvorlige bede / at vor kiere Fader / (som haffuer giffuet denom sit naffns embedēs heder oc ære oc vill at de skulle oc holles oc æres for fader oc moder) vill forlæ denom naade oc benedidelse / till at regære oc bierge seg / børn oc tyende / gudelige oc Christelige / at hand vill giffue denom vijsdom oc krafft / at optøchte saa deres børn / at de kunde ret hiertelige efterfølge denom / oc være denom hørige oc lydige / Fordi at baade børn / oc børnenes fructh oc fremgong i Guds frycth / oc i foreldernes lydelse / er en stor Guds gaffue / at de kunde ret

optychtes

optychtes/oc bliffue hart veed Guds fryth/ oc veed all tycth/ ære/ oc icke falde der fra/ eller bliffuer et hwss el-ler hussholding/plat till en swinsti/ ia/till en skalcke skole / som mand fin-der mongesteds hoss groffue/vgude-lige/oc vbeslauget folk/ som haffue ingen Guds frycth eller ære.

Det femte Budord.

Du skalt icke sla ihiell.

Er lærer ieg første/ at Gud vill haffue det aff meg/at ieg skal el-ske min neste/ oc icke gøre hanom naagen skade paa sit liff/enten met ordt/ eller gerninger/icke forme-delst vrede/vtaalmodighed/had/aff-vend/eller naagen ondskaff/ ieg skall icke heffne meg paa hanom/ eller gø-re hanom naagen skade/Men ieg skal vide meg skyldig at være/ till at hiel-pe oc raade hanom det beste/ vti all

sin

sin liffs nød/Fordi at Gud haffuer giffuet meg i dette budord/min nestes liff/till geme oc forwariæ / Oc desligest haffuer hand befalet min neste/ at hand skal fornare mit liff/ oc som Jesus Syrach siger/hand haffuer befalet/huert menneske/ at vornare sin nestes liff oc velfart.

Der nest/tacker ieg Gud/for sin vsigelige kerlighed/sorge/oc troskaff/ mod meg/at hand haffuer opbygt oc opreist/saa stercken vold oc muer omkring mit liff/ at huert menneske er skyldigt till/at skaane oc benare meg/ oc at ieg skall lige saadan være mod alle menneske paa iorden/hand vill oc endelige/at hans budord/ skall holles veed macth/ oc der som det icke skeer/ da haffuer hand giffuet oc befalet/Herredome oc herskaff swerdet/till at straffe oc pine denom som velnillige offuertræde dette budord/ Oc der som hand haffde icke giffuet oss dette budord/da skulde vell Dieffuelen komme saa gruseligt mord aff sted bland oss/ at ingen skulde kunde

leffue

leffue frij en stund / Som det oc skeer/ naar Gud er vreder / oc vill straffe denom som vhørsome oc vtagnemelige ere.

For det tredie / Skriffter ieg oc klager her offuer min oc all verdens ondskaff / at vij icke aleneste saa gruselige vtagnemelige ere/ for saadan hans faderlige kerlighed oc sorge som hand haffuer for oss Men oc saa (det som er ia alt for meget skendeligt) at vij icke kunde kende saadant et bædord oc lærdom/ oc eÿ heller ville lære/ men forachtet lige som det kome oss intet ved / eller som vij haffde intet gaffn eller nytte der aff/saa trygge gaa vij hen/ lægget intet paa hierte/haffe ingen samuittighed der offuer/at vij saa mod dette bædord/ forachte oc forlade vor neste/ ia forfølge/lastre/skende/oc der till mett i vort hierte døde / oc dræbe hanom / vij følge vor vrede/ grumhed oc all ondskaff/ lige som

vij giorde ret vell der met / Sende-
lige / det er tid at vij klage oc skrige
offuer oss selff / fordi / at vij ere skal-
cke / onde / blinde / oc vgudeligt
folck / riffue oc bide / støde oc treæ-
de / oss bland huerandre / som de vil-
de diur paa marcken gøre / oc frych-
te saadant et aluerligt Guds bwd-
ord plat intet etc.

For det fierde / beder ieg / at vor
kiere Fader vill lære oss at kende saa-
dane sine hellige bwdord / oc hiel-
pe oss at vij kunde leffue oc at hol-
de oss der effter / oc at hand vill beua-
re oss alle tilsamen fra den mordere /
som er en mestere offuer all mord
oc skalckthed / oc at hand vil giffue ri-
gelige sin naade till / at alle menne-
ske (oc vij met denom) kunde elske
huerandre / oc at den ene skall vil-
le aname den anden met kerlighed /
glæde / fred / sagtmydighed / ven-
lighedt / oc godthedt / forlade

hweran-

huerandre all skyld oc brøde/ bære huer den andens brøst/ oc skrøbelighed/ vti et Christeligt brødreskaff/ oc saa leffue vti en ret fred oc endrechtighed/ som dette budord vduiser/ oc lærer oss at gøre.

Det siette budord.

Du skalt icke bedriffe hoer.

Er lærer ieg oc saa/ huad Gud tencker om meg/. oc huad hand vill at ieg skall gøre/ besynderlige at ieg skall leffue kyskelige/ blusomelige/ maadelige/ oc endrechtelige/ baade met tancker / ord/ oc gerninger / oc at ieg skall icke locke/ beligge/ krencke/ eller skende/ naagen mands hustru/ daatter eller pige/ men hielpe raade/ oc gøre alt det som kand tiene till deres tucth oc ære/ oc hielpe at løcke oc tillstoppe/ de vnyttige mūde/ som gerne met deres løgē oc bagtalelse

lelse ville sticke / heder oc ære fra denom / Fordi / at alle desse ting / bør meg at gøre / oc Gud vill det saa haffue / at ieg icke aleneste skall lade min nestes hustru / oc denom som hanom tilhøre / vkrenckede / oc vskemede / men ieg er oc saa plichtich till / at hielpe der till met / at deres tucth oc ære kand beuares / oc holdes veed macth / lige som ieg vill at min neste skal gøre / mod meg det same / beskerme min ære oc gode tøckt / oc alle deres / som meg tilhøre / oc beuise seg aldeles mod meg som dette bwdord vduiser.

Der nest / tacker ieg min kiere Herre oc Gud / som er meg en tro Fader / for saadane sin naade oc velgerning / at hand met dette bwdord vill skytte oc beskerne / min mand / søn / suend / hustru / datter / oc pige / oc forbinder saa aluorlige oc hart / att naagen skall gøre denom skam / oc skendsel / Fordi / at han giffuer meg en frij leÿde / oc vill ingelunde / at dette hans bwdord / skal offertrædes / oc der som ingen vill straffe dette bwdordes offuertrædelse / da vil hand det selff

ſtraffe/Der kand ingen vndløbe hanom/Fordi/at ſaadant et vlidigt meneſke/ſkal enten pines her i verden/eller vti helffuedes affgrund/till euig tid/For hand vill haffue kyſckhed/oc kand icke lide/at mand bryder echteſkaff /eller bedriffuer hoer/ Som vij oc daglige ſee/at de ſom leffue deres leffnet vti horerij / oc vkyſkhed/oc icke ville bedre ſeg/ faa gerne en onder affgong aff verden/Ellers vore det vmugeligt / at naagen hulde met fred ſin huſtru/ børn/ eller tyende / ved tycth oc ære / for ſaadane vrene vkyſke oc ſkalckhafftige diefſnels tienere oc dyrckere/ſom ere/ bolere/ horeiegere/ Oc der ſom Gud icke ſtraffede ſaa haardelige ſame ſynd/da ſkulde der bliffue en gruſelig vnaturlig beblandelſe / at folck ſkulde løbe tilſamen ſom hunde/eller anandre vſkellige beſter/ ſom det ſkeer naar Gud er vrede paa oſſ/ oc drager ſin haand fra oſſ/ Oc lader oſſ velte vdaff en ſlemhed till en anden·

For

For det tredie/ bekender ieg mine synder/ som ieg mod dette budord bedreffuet haffuer/ met min tancke/ ord oc gerninger/ alle mine dage/ oc icke aleneste haffuer været vtacknemelig for saadan skøn lærdom oc gaffue/ men haffuer ocsaa murret mod Gud/ at hand haffuer budet saadan tycth oc kyskhed/ oc icke ladet allehaande vtycth oc skalcket frij oc vstraffet/ Jeg haffuer oc forachtet/ bespattet/ oc forhaanet echteskaff/ oc huldet det for et forbandet leffnet/ som de synder mod dette budord ere/ oc blandt alle andre synder de groffueste/ oc skēdeligste/ oc kunde icke skiules eller aarsages vti nagen maade/ det vortryder meg aff mit hierte/ at ieg giort haffuer etc.

For det fierde/ beder ieg for meg oc all verden/ at Gud vill giffue oss sin naade/ till at holle dette hās budord met vilie oc kerlighed/ saa at icke aleneste vij selff maae leffue kyskelige/ men ocsaa hielpe oc raade andre der til.

Lige saa ferdes ieg aff sted/ met de andre bwdord/om ieg haffuer tid oc stunden der till/oc om meg det saa løster/ Fordi/ som ieg haffuer tilforn saugt/vill ieg/at ingen skall være bunden till desse mine ord oc tancker /men ieg fremsetter dette mit Exempel oc efftersyn/hwo som vill/hand maa efterfølge det/oc huo som kand hand maa forbedre det / Oc mand maa paa en tidt tage seg et hwdord fore at offuerueye/ eller oc alle samen till lige/om hanom saa løster / Fordi at naar som Sielen giffuer grandgiff uelige acth paa naaget/ huad heller det er ont eller got/saa kand hun vti et øygeblick mere tencke/end tungē kand tale vti thi stunder / oc federen kand scriffue i thi dage/ Saa mechtig en subtilig ting er det om Sielen eller aanden/Der fore kand hun snarlige offuerløbe/ de thi budord /naar hun vil det gøre /oc er hendes aluere.

Det siuffuende bwdord.

Du skalt icke stiæle.

For

For det første/ lærer ieg her/at ieg skal icke tage min nestes gots/ ey heller holde det mod hans uillie/ huercken lønlige eller abenbarlige / icke wære vtro oc falsk vti handel / tieneste / arbeyde/ ey heller forfreme min ting/ met tyffuerrij / falsk oc sing / men ieg skal nære meg met mit ansigtes swed/ oc æde mit eget brød /met all troskaff oc ærlighed Jtem at ieg skall hielpe till/at min nestes gots (lige som mit eget) skall icke falskelige/ met tyffuerij oc bedregerij/ vorde hanom affuent eller bortaget/Jeg lærer ocsaa her /at Gud beskytter oc beskermer/ formedelst dette bwdord/ mit eget gots/ meg till gode oc gaffn/ aff sin faderlige forsyn oc store aluorlighet/ i det/ hand vill att ingen skall stiæle fra meg mit gots oc næring/ oc hwo som dette bwd offuertræder da haffuer Gud laugt straff der til/ oc befalet bødelen gallie oc reiff/ oc der som Bøddelen kand det icke straffe/saa straffer hand

det selff/ at saadane menneske vorde paa det siste vselige/arme/ oc enige stackarle/ som mand plæger at sige hoss de Tyske/ En tyff i vngdomen/en staadere vti allerdomen/ Item den tredie arffuing/ skal icke side glader aff vretfonget gots/oc som wallen siger/ male quesit male perdit.

Der nest/ tacker ieg Gud / for sin enige velnillighed oc godhed/ som saadan lærdom haffuer giffuet meg/ oc den gantske verden/ till en vern oc beskermelse/ offer mine timelige ting/ som hand haffuer giffuet meg / For der som hand icke selff taage saa vare paa vor ting/ oc hulde oss denom till gode/ da skulle ingen aff oss/ beholde en pending/ eller en skiffue brød hieme till sit.

For det tredie/ Bekender ieg alle mine synder oc vtagnemelighed/ om ieg haffuer falsket naagen/ oc atspurt mit gaffn / met min nestes skade/ om ieg haffuer handlet vtrolige met min neste vti køb/ sall/ oc saadan anden handel/ etc.

For det fierde/ Beder ieg om

Guds

naade/ at ieg met den ganske verden
motte grangiffuelige offuerweye/ oc
indsette dette bwdord i mit hierte/ oc
der effter forbedre mit leffnet/ oc at alle
falskhed oc swig/ raaff/ finantzer/
oc snedighed/ met all vræt/ motte ia
mere oc mere forminskes oc afflæg-
ges/ oc snarlige paa det siste/ forme-
delst den yderste domme dag/ aldeles
bortages oc ødelægges/ det er alle
Christne menneskes/ ia/ alle creatures
ydmyge begæring/ som Paulus scriff
uer til de Romere vti det viij. Cap.

Det ottende bwdord.

Du skalt icke bære falskt vidnesbyrde mod din neste.

Ette bwdord lærer oss
først/ at holde sandhed
for øÿgen/ oc at fly alle
løgen oc forfengelighed/
at wy kunde gerne høre
oc tale got om andre/ oc vende alting

till det beste/ Oc dette budord/er en ret muer oc vold/ at beskerme vort gode rychte/heder oc ære/ oc vskyldighed met/mod saa monge listige/falske/oc bagtalendes tunger/mod alle løgnaff tige oc suigefulde ord/huilcke Gud vil saa suarlige straffe/ som de andre synder der tilforn omtalet er.

Der nest/bør meg at tacke Gud/ baade for denne lærdom oc beskermelse/som hand meg i dette budord giffnet haffuer.

For det tredie/ skulle vij bekende/ huorlunde vij haffue fremdraget vort leffnet/vti saadane sware synder/ som ere/løgn/ suigefulde ord/ bagtalelse/ oc falske vidnesbyrde/ met huilcke vij haffue forført vor neste / oc giort hanom skade/paa sit godt rychte/heder oc ære/ oc vskyldighed/ huilcke oss haffde burt at forsware oc beskerme/ lige som vort eget rychte/heder oc ære.

For det fierde/bede wij Gud om hielp oc trøst/at vij kunde faa naade/ till at holde dette budord her effter/oc till at rettelige bruge vor tunge/till vor nestes forbedring vti alle maade.

Det

Det niēde oc teinde bwdord
Du skalt icke begære din nestes huss eÿ heller hans hustru.

DEtte bwdord lærer oss i det første/at vij skulle icke vende vor nestes gots/ eller andet hwad hās er/til oss/met naagen finantzer eller rettighed / som vij kunde lade oss tøcke der till at haffue/ vnder et falskt skin/ lige som vij haffde ret met at fare/men at vij skulle hielpe hanom till at beholde sit/oc emodstaa den som hanom det vill frauende/lige som vij vilde vort eget skulde foruares oc beskermes oss till gode/oc dene bwdord/er en vern oc vold/mod atskillig surfittighed/kraagelaw/finantz/omslaw/selsin prackt/ oc suigefulde paafund/som denne verdens børn/ aagerkarle/tingstude/spitzbaaffuer/hugstere/trøglere/oc vretferdige kiøbmēd bruge till at kratze/riffne/oc skrabe till samen met ret oc vret/ indtil saa lenge

at de faa deres rette fortiente løn/pi-
ne/oc straff som denom visselige bider
oc tilstaar.

For det andet / skulle vij tacke
Gud for saadan en mechtig oc mer-
ckelig velgerning/at hand vil haffue
oss / met alt det som oss tilhører beua-
rede/oc beskermede vti alle maade.

For det tredie/ skulle wy beken-
de vore synder/ som vij haffue bedreff
uet/ mod dette bwdord oc denom an-
gre vti vort hierte/oc bede om naade
oc syndsens forladelse.

For det fierde/skulle vij bede oc
begære/hielp oc naade/till at forbe-
dre vor leffnet/saa at vij kunde ia me-
re oc mere rette oss effter desse bwdord

Der som naagen haffuer nu saa
long tid oc rwm till/oc er beskicket i
sin aand till at bede/ da kand hand
vti lige saadane maade/offuerløbe oc
gøre en firefolt snoder krantz aff Cre-
do/eller den hellige Tro/som skifftes
oc deles vti iij hoffuetstøcke/ oc arti-
ckel effter de iij Personer vti Guddo-
men.

Den

Den første Artickel om vor skabning.

Jeg tror paa Gud Fader

altsommegtigste himmels oc iordens skabere

HEr skinner først/ et mechtigt stort oc klart liuss vti dit hierte/ der som du vilt det annamme/som giffuer deg kortelige till kende/oc lader deg see/ det som intet tunge maall kan vdrede/ oc vti ingen bøger kand fuldkomelige bescriffues / som er/ Huad du est/ huor aff du haffuer din oprindelse, oc begyndelse/ oc huor vdaff himel oc iord ere skaffte / Fordi at du est Guds creature oc gerning/ det er/ ved deg selff oc i deg selff est du slet intet du formaat ey heller naaget aff deg selff/Haud vost du for tusinde aar? Huad vor himel oc iord for sex tusin aar? saa slet intet/som det er intet/ der aldri vorder skabt/men det som du est/ det som du kant oc formaat/leffuer oc haffuer/det kalles oc er Guds Creatu-

re oc gerning/som du her tilstaar met din mund/oc bekender din tro/Der fore haffuer du intet/ som du kand rose deg aff for Gud/vden at du est aldeles intet/oc hand er din skabermand/ oc kand ocsaa gøre deg till intet paa huilcket øygeblick hanð løster/Dette liuss kand icke menneskens fornufft begribe/monge mechtige oc høylerde mēd/ haffue søgt effter at vide huad hemel/ iord/menneskẽn/oc creatur er/men de kunde det icke finde/men her vti denne artickel/kand mand det klarlige finde/ Fordi/at du hører vel her/at Gud haffuer skabt hemel oc iord aff intet/der for re er sielsens paradis vti denne artickel vti huilken hun kand omwandre oc beskue/Guds gerninger/oc vnderlige miraclær/om huilcke her wore longt at tale om.

For det andet/ skulle vij her tacke Gud/ at hand aff sin grundløse barmhertighed oc naade/ haffuer skabt oss aff intet/ oc opholler oss aff intet/ vort gantske leffnet igennem/oc at vij ere saa mechtige/kostelige/ fawre/ oc deylige creature/met legome/sieil/for

nufft

unfft oc fem sind/ꝛc. oc for hand haff uer skicket oss till Herrer i verden/off uer fiske fugle/diwr ꝛc. her till høre de første iij Capittel vti den første Mosi bog/som kalles Genesis.

For det tredie/skulle vij bekende oc begrede/vor vantro oc vtacknemelighed/at vij haffue icke lagt dette paa hierte/icke heller giffuet der acth paa/ icke trode/offueruey de/tracterede/bekende vor skabelse/oc vore mere skøde løse end vilde bestier/ oc vuornufftige creature.

For det fierde/ville vij bede om en sand oc stadig tro/at vij kūde aff vort gantske hierte/tro den same gode Gud at være vor skabere som denne Aetikel indholler.

Den anden Artickel om vor genløselse.

Oc paa Jhesum Christum hans eneste søn etc.

HEr skinner ocsaa et herligt oc merckeligt linss/som lærer oss hworlunde vij worde frigiorde/formedelst

Guds søn Jesum Christum vor Herre/fra døden / som vij vore vnderlagde oc till euig tid fordømpte for Adœ synd skyld/ lige som du skalt icke nu tuiffle der paa/ effter den første Artickel/ at du est eÿ regnet i tallet/ met de andre Guds Creature/ oc est et met denom/ saa bør deg ocsaa at regne oc telle deg / at vœre en aff denom / som igenløse ere/ oc der paa intet twiffle/ Oc dette ord vor/ eller oss/ skalt du inderlige indsette vti dit hierte/ oc lige som artikelen indeholler/ Jeg tror ocsaa paa Jesum Christum vor Herre/ saa skalt du oc saa tencke / at hand er pint for oss/ eller oss till gode/ døde for oss/ opstad for oss/ oc huor stor hand er/ da er hand vor/ oc for vor skyld bleff hand saadan/ giorde oc lidde saa dant/ saa at du bliffuer ia en aff denom som sige/ wor Herre.

For det andet/ skulle vij inderlige aff vort hierte tacke Gud/ for saadan hans godhed mod oss/ oc glœdes vti aanden for denne igenløselse.

For det tredie/ skulle vij begrœde oc bekende/ den store vantro oc twil-

afftig-

afftighed/ som vij haffue till same Guds naade oc godhed/ O huor gruselige Affguderij deg kand da kome vti hw/som du haffuer bedreffuet/ mod denne Artickel/ met saa monge helligens dyrckelser/ met dine egn gerninger/oc andre optenchte dyrckelser som ere twert mod denne vor igenløselse.

For det fierde/skalt du bede Gud/ at hand vill giffue deg naade till/ at bliffue her effter indtill enden stadelig vti en sand vforfalsket tro/till vor herre Jhesum Christum.

Den tredie Artickel om vor helliggørelse.

Jeg tror paa den Helligaand etc.

HEr er nu det tredie mechtige liuff/ som lærer off/hworlunde vij skulle vdwortes her paa iordē/ finde oc begribe same skabere oc same gēløsere/oc huad ende det skall faa met all ting/her vore vell meget at tale om/men dette er summen/huor som helst den hellige kircke er/der findes ocsaa Gud vor skabere/

Gud

Gud vor genløsere/oc Gud den Helli-
gaand/ det er den Helligaand som oss
daglige hellig gør formedelst syndsēs
forladelse 2c. Den hellige kircke er oc-
saa der/som Guds ord om saadan en
tro till Christum predickes / reent oc
klart/oc mennesken det bekēder/ Der
faar du nock at tencke paa/ huad den
helligaand daglige forarbeÿder i den
hellige kircken.

Der fore skalt du her tacke Gud/
at hand haffuer kallet deg/ ind vti
samme hellige forsamling.

Itē du skalt begræde oc bekēde/din
vtroskaff oc vtagnemeleighed/ at du
haffuer intet achtet/mē aldeles forgl-
empt sadā ting/Oc du skalt bede Gud
om en sand oc visser tro/vti huilckē du
kant bliffue stadelige/indtill saa lenge
du komer der hen/ som alting achter
bort at kome/oc till euighed bliffue/
det er/effter legomens opstandel-
se till det euige liff/AMEN.

Tryct i Magdeborg hoss Hanss
Walther. M. D. XLI.

